

Saksbehandler: Åge Haavik

Referanser:

Saksdokumenter:

Regelverk for bruk av liturgiske farger

Sammendrag

Saken gjelder et gjennomsyn av reglementet om bruk av liturgiske farger. Den viktigste endringen er å åpne for bruk av sort som alternativ til fiolett på Langfredag. For øvrig er det visse justeringer som gjelder bruken av de farger som allerede er i bruk i Den norske kirke.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar å fremme forslag til nytt reglement for bruk av liturgiske farger for Kirkemøtet 2010.

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet vedtar "reglement for bruk av liturgiske farger" i Den norske kirke.
2. Reglementet trer i kraft 1.søndag i advent 2011
3. Kirkemøtet gir Kirkerådet myndighet til, om nødvendig, å justere reglementet i forhold til den videre behandling av gudstjenestereformen frem mot endelige liturgiske ordninger.

Saksorientering

Bakgrunn

I utredningsfasen av gudstjenestereformen (Reform av kirkens gudstjenesteliv) 2004-08 hadde Kirkerådet to faglige organer på feltet Gudstjenesteliv. *Nemnd for gudstjenesteliv* (NFG) hadde spesialoppgaven å utrede og utarbeide gudstjenestereformen. For å skjerme NFG hadde Kirkerådet samtidig *Liturgisk utvalg* (LU) til å ta seg av de løpende liturgisaker som NFG under normale omstendigheter håndterer. I det såkalte prosessdokumentet som ligger til grunn for gudstjenestereformen, er dette uttrykt slik: ”Det vil ikke være praktisk at dette nyorganiserte NFG brukes til å behandle løpende saker som oppstår på liturgifeltet. Slike saker bør kunne ivaretas av et lite, administrativt oppnevnt *Liturgisk utvalg* (LU)” (sak KR 10/04).

LU ble også pålagt den føring at antall saker utenom gudstjenestereformen skulle holdes på et minimum. Forutsetningen var at når det ble oppnevnt nytt ”ordinært” NFG, skulle LU nedlegges, hvilket også skjedde.

Når det gjelder fordelingen av saker på de to organer, ble det gjort følgende vedtak: ”I saker hvor det oppstår usikkerhet om hvorvidt det er LU eller NFG som er rette instans, bør det ligge til NFGs leder å ta avgjørelse om dette.” (Se sak NFG 10/05 p. 4).

Saksutredning

LU har arbeidet med tre saker som relaterer seg til gudstjenestereformen, men som det var praktisk at NFG ikke behøvde beskjefte seg med. Disse sakene gjelder tre reglementer: Bruk av *liturgiske farger*, Bruk av *liturgiske klær* og Reglement om *liturgisk inventar og utstyr*. Alle sakene har karakter av gjennomsyn og revidering av et eksisterende regelverk.

LU har pekt på at det økumenisk sett er uvanlig å ha et så strengt fargereglement som vi har i Den norske kirke. Historisk sett er det også først på 1200-tallet det begynner å skapes modeller for fargebruk. Dette var et element i den tidens streben etter større enhet i kirken. I eldre tid ble sort ofte brukt som en av fire farger, slik vi i dag bruker fiolett. Dette er tilfellet i en veiledning om fargebruk som går tilbake til pave Innocent III. Den dateres til ca. 1195.

Dagens regelverk finnes i *Gudstjenestebok for Den norske kirke*, bind I, side 19-20.

Saken om liturgiske farger kom i første omgang opp på bakgrunn av henvendelser fra menigheter, prester og kunstnere [sak LU 7/05] om å komplettere vårt nåværende reglements fargeskala med *sort*, som har vært brukt tidligere i vår kirke. Saken er berørt en rekke ganger, både i NFG (13/96, 17/00, 26b/00, 22/03, 14/06, 22/06) og i LU (7/05, 3/06, 10/06, 5/07, 7/08).

Våren 2006 ble det på bakgrunn av LUs arbeid gjennomført en høring om innføring av sort som liturgisk farge. I motsetning til hva som først var tenkt, ble høringen ikke gjennomført innenfor rammen av arbeidet med ny gravferdsliturgi, men kom som egen sak med egen høring.

LU har oppsummert resultatet av denne høringen slik:

I svarene som blir gitt er høringsinstansene delte i synet på forslaget om å innføre sort liturgisk farge i tillegg til de fire grunnleggende fargene hvit, rød, fiolett og grønn. Et flertall med 15 av hørings svarene stiller seg positive til å utvide fargerekken til også å gjelde sort, mens et mindretall med 9 av hørings svarene enten avviser eller stiller seg skeptiske til forslaget. Mindretallet kan igjen deles i to; med 3 som er kategoriske i mot forslaget og 6 som er skeptiske og/eller i mot, men samtidig har synspunkter på en innføring, dersom sort blir gjort gjeldende som liturgisk farge.

I sin "Vurdering" sier LU:

Svarene i høringen er ikke entydige, men har likevel fått en klar vekting:

1. Flere enn halvparten av hørings svarene stiller seg positive til å innføre sort som liturgisk farge.
2. Sort som liturgisk farge kan tas i bruk på langfredag og eventuelt ved sørgegudstjenester.
3. Ordningen bør være frivillig. (LU Prot 2 Vedlegg)

Når det gjelder gravferd, fremgår det av høringen at det er betydelig skepsis mot bruk av denne fargen som et naturlig uttrykk for det kirken vil formidle gjennom gravferdsliturgien. LUs konklusjon på dette punktet blir derfor: "Spørsmålet om farge ved gravferd stilles foreløpig i bero."

På dette grunnlag gav NFG LU i oppdrag å legge frem "et samlet forslag til fremtidig bruk av liturgiske farger i Den norske kirke" (sak NFG 22/06). Dette har LU gjort. Her er sort inkludert som alternativ på Langfredag, derimot ikke ved gravferd eller sørgegudstjenester (sak LU 07/08).

I det følgende er LUs forslag til nye bestemmelser om bruk av liturgiske farger justert i henhold til utviklingen i arbeidet med gudstjenestereformen. En bør særlig merke seg følgende punkter:

1. I forslaget til ny *Tekstbok for Den norske kirke* er det gjort den endring at *Vingårdssøndagen* er foreslått flyttet fra Åpenbaringstiden (søndagene etter Kristi åpenbaringsdag) til Treenighetstiden. Det betyr at den faste avslutningen av Åpenbaringstiden kommer til å bestå av Sámannssøndagen og Kristi forklarelsesdag. Dette får imidlertid ingen konsekvenser for fargebruken, fordi både Åpenbarings- og Treenighetstiden har *grønt* som farge.

2. På grunnlag av forslaget til ny tekstbok angis overgangen mellom *Påske- og pinsetiden* annerledes enn før (se *Høringsdokument*, side 48). Påsketiden ender da med *Kristi himmelfartsdag* (sml. slukkingen av påskelyset, se *Gudstjenestebok I*, side 22), mens den tidligere ”6. søndag etter påske” omdefineres til *Søndag før pinse*. Her er det foreslått tekster som gjør også denne søndagen *rød*, som er pinsens farge.

3. I endringen til hvitt på *Treenighetssøndag* ligger det en oppjustering av festkarakteren. Dette er i tråd med forslaget til ny tekstbok, som også gjør de etterfølgende søndager til *søndager i treenighetstiden*.

4. Som i vår nåværende gudstjenestebok angis det for dåp i egen gudstjeneste utenom hovedgudstjenesten ”hvitt eller kirkeårstidens farge”. Ved dåp i hovedgudstjenesten følger en kirkeårstidens farge.

5. Utvidelsen av valgmulighetene ved *konfirmasjon* til også å omfatte rødt understreker innlemmelsen i kirken og stadfestelsen av dette forholdet.

6. I sitt forslag gikk LU inn for å bruke hvitt eller fiolett på *Skjærtorsdag*. Bruken av hvitt på denne dagen har betydelig økumenisk utbredelse. Denne endringen er likevel ikke anbefalt i oppfølgingsarbeidet etter høringen om gudstjenestereformen. Vår kirkes tradisjon, med bruk av fiolett denne dagen, samsvarer godt med det preget vår skjærtorsdagsfeiring har. Skjærtorsdagen oppfattes da som en naturlig del av pasjonstiden, som kulminerer med Påskeaften. Å endre dette i retning av en festdag for nattverdens innstiftelse anses som lite tjenlig. I alle fall blir rekkefølgen feil hvis en gjør dette gjennom forskrifter om fargebruk. Det naturlige må være at hvis det dannes en ny gudstjenestep praksis gjennom tekster og bønner, kan en eventuelt justere fargebruken. Innenfor rammen av gudstjenestereformen er derfor Tekstboken det naturlige stedet for å drøfte denne saken.

7. LU nevner i sitt forslag også blått, ev. gråblått som alternativ til fiolett. Dette anses imidlertid som en lite tjenlig detaljering av regelverket. Fargen bør angis som fiolett, og så må det være opp til lokale forhold hvilken valør man bruker for å imøtekomme dette.

Forslag til nye bestemmelser om bruk av liturgiske farger

1. Fargene er en viktig del av kirkens symbolspråk. De er med på å berike kirkens liturgier og er synlige uttrykk for kirkeårstider og feiringer. Gjennom kirkens historie har mange forskjellige farger og fargenyanser vært i bruk, avhengig av tradisjon, geografi og kultur. Det er likevel fire liturgiske *hovedfarger* som går igjen.
 - a) Hvitt (eller gyllent) er fargen for Kristus-høytidene, fest og glede.
 - b) Fiolett er fargen for forberedelse, bot og sorg.
 - c) Rødt er fargen for Ånden og kirken, blod, ild og martyrium.
 - d) Grønt er fargen for vekst og livskraft.

Det er ønskelig at alle kirker har messehaket og stola, evt. også prekestolklede og antependium i de fire hovedfargene.

De fire hovedfargene kan brukes i ulike valører alt etter lokale forhold. Både *hvitt* og *gyllent* kan brukes som festfarge. *Sort* er fargen for død, tomhet og mørke og kan brukes som alternativ til fiolett på langfredag.

2. Hovedperioder i kirkeåret:

Adventstiden: Fiolett

Juletiden (Julaften t.o.m. Kristi åpenbaringsdag): Hvitt

Åpenbaringstiden (1.s.e. Kristi åpenbaringsdag – Kristi forklarelsesdag): Grønt

Fastetiden (Askeonsdag-Påskeaften): Fiolett

Palmesøndag: Fiolett

Skjærtorsdag: Fiolett

Langfredag: Presten bærer stola i fiolett eller evt. sort (eventuelt også messehaket der dette tidligere har vært tradisjon)

Påskeaften: Fiolett

Påsketiden (Påskenenatt – Kristi himmelfartsdag): Hvitt/gyllent

Pinse (Søndag før pinse – Andre pinsedag): Rødt

Treenighetssøndag: Hvitt

Treenighetstiden: Grønt

Farger på spesielle dager:

Hvitt: Maria budskapsdag

Sankthans (Jonsok)

Mikkelsmesse

Allehelgensdag

Andre helgendager

Rødt: Stefanusdagen (2. juledag)

Aposteldagen (6. søndag i treenighetstiden)

Olavsdagen (Olsok)

Andre martyrdager

Fiolett: Bots- og bededag

Grønt: Høsttakkefest

Skaperverkets dag

1. og 17. mai brukes grønt eller kirkeårstidens farge.

3. Ved høymesse og andre gudstjenester på søndag og andre kirkelige helligdager brukes vanligvis kirkeårstidens farge. Dette gjelder også dåp, når den inngår i hovedgudstjenesten. Ved ordinasjon/vigsling og kirkevigsling er liturgisk farge rød.
4. Ved gudstjenester på hverdager brukes vanligvis fargen for nærmest foregående søndag eller helligdag. Unntatt fra denne regelen er uken etter de dager som foran er kalt "spesielle dager". På lørdager kan fargen for kommende søndag brukes.
5. Ved kirkelige handlinger utenom høymesse og ved særskilte gudstjenester brukes fargene vanligvis slik:
Ved dåp: Hvitt eller kirkeårstidens farge
Ved konfirmasjon: Rødt eller hvitt eller kirkeårstidens farge

Ved vigsel: Hvitt
Ved gravferd: Fiolet
Ved skriftemål: Fiolet
Ved sørgegudstjenester: Fiolet

Økonomiske/administrative konsekvenser

Denne saken anses ikke ha økonomiske eller administrative konsekvenser, da den eneste materielle endringen i forhold til dagens reglement er å åpne for en bruk av sort som liturgisk farge. Dette er ikke et obligatorisk pålegg, noe som ville ha ført til utgifter. Tvert imot må endringen forstås som en åpning for å bruke utstyr som allerede finnes. Skulle menigheter som ikke har sorte tekstiler, ønske å gjøre bruk av denne åpningen, vil det være avhengig av at de selv er i stand til å finansiere dette.

*